

νοικοκύρης

νοικοκύρης, ο, πλ. **νοικοκύρηδες** κ. **νοικοκυραίοι**, θηλ. **νοικοκυρά, η**, πλ. **νοικοκυρές, οι**, ουσ. [μσν. νοικοκύρης <οικόκυρι(ο)ς>]. **1.** αυτός που διαχειρίζεται τα του βίου του ή τα του οίκου του με σύνεση και σωφροσύνη: «όλοι τον έχουν σε μεγάλη εκτίμηση, γιατί είναι πολύ καλός νοικοκύρης». **2.** ο ιδιοκτήτης ενός σπιτιού, ο οικοδεσπότης, ο αρχηγός ενός σπιτιού, μιας οικογένειας: «έχω πέσει σε καλό νοικοκύρη και του δίνω το νοίκι, όποτε ευκολύνομαι || στο σπίτι μου μέσα νοικοκύρης είμαι εγώ και δε σηκώνω αντιρρήσεις». (Χριστουγεννιάτικα κάλαντα: *σ' αυτό το σπίτι που 'ρθαμε πέτρα να μη ραγίσει κι ο νοικοκύρης του σπιτιού χίλια χρόνια να ζήσει και να μας καλοκαρδίσει // πάνω στο πατίμι με τα ρουλεμάν τρέλαινες τον κόσμο απ' τη φασαρία. Οι νοικοκυραίοι φώναζαν αμάν. Λέγαν θα φωνάξουν την αστυνομία. Γέλαγε η Μαρία...*(Λαϊκό τραγούδι). **3.** αυτός που είναι κυρίαρχος του τόπου όπου ζει ή κύριος του χώρου όπου ζει και διαχειρίζεται: «ο Έλληνας εδώ και πολλά χρόνια προσπαθεί να γίνει ο νοικοκύρης του τόπου του || ένας είναι ο νοικοκύρης αυτού του εργοστασίου». (Λαϊκό τραγούδι: *τ' άλογο του καβαλάρη έχει ένα αφεντικό, στην καλύβα τη δική μου νοικοκύρης είμ' εγώ*). βλ. και λ. [νοικοκυρά](#). (Ακολουθούν 13 φρ.)·

- *άπαστος κλέφτης, καθάριος νοικοκύρης*, ο ένοχος που δεν αποκαλύφθηκε, αντιμετωπίζεται, κυκλοφορεί σαν ένας τίμιος νοικοκύρης: «ακόμη δεν μπόρεσαν ν' ανακαλύψουν αυτόν που έβαλε χέρι στο ταμείο της επιχείρησης. Άπαστος κλέφτης, καθάριος νοικοκύρης»·

- *γίνομαι νοικοκύρης*, αποκτώ περιουσία, γίνομαι ευκατάστατος: «πώς να μη γίνει νοικοκύρης, αφού από μικρό παιδί δουλεύει σαν το μαύρο!». (Δημοτικό τραγούδι: *Βασίλη κάτσε φρόνιμα να γίνεις νοικοκύρης*)·

- *είναι νοικοκύρης*, είναι συνετός, τακτικός σε κάθε υποχρέωσή του: «μ' αρέσει αυτός ο άνθρωπος, γιατί είναι νοικοκύρης». (Λαϊκό τραγούδι: *στην αγάπη ήμουν πάντα νοικοκύρης, μα σαν τα 'χασα μια μέρα, ο κακομοίρης, για τα σέβανε σαν έμεινα μπατίρης, εσύ μου το 'στριψες αλά-γαλλικά, δίχως καρδιά, κάποια βραδιά*)·

- *κατά μάνα κατά κύρη, κατά γιο και νοικοκύρη*, βλ. λ. [μάνα](#)·

- *κλάνει ο νοικοκύρης, χέζει ο μουσαφίρης*, όταν αυτός που είναι υπεύθυνος για κάτι δεν ενδιαφέρεται για τη σωστή τήρηση της ευπρέπειας και της τάξης, τότε επικρατεί γενική αναρχία, ασυδοσία: «άσε τα γλέντια και τα ξενύχτια και μην αφήνεις ανεξέλεγκτους τους υπαλλήλους σου, γιατί, κλάνει ο νοικοκύρης, χέζει ο μουσαφίρης». *Συνών.* *όταν ο άρχοντας κλάνει, ο λαός το παρακάνει*·

- *νοικοκύρης άνθρωπος*, που διαχειρίζεται τα του βίου του ή τα του οίκου του με σύνεση: «όλοι στη γειτονιά μας τον υπολήπτονται, γιατί είναι νοικοκύρης άνθρωπος»·

- *ο Θεός αγαπάει τον κλέφτη, αγαπάει όμως και το νοικοκύρη*, βλ. λ. [Θεός](#)·

- *ο καλός ο νοικοκύρης ανοίγει την πόρτα με τον κώλο*, χαρακτηρίζει τον οικογενειάρχη που είναι κουβαλητής: «αφού γυρνάς στο σπίτι σου μ' άδεια χέρια μην κοκορεύεσαι πως είσαι καλός νοικοκύρης, γιατί ο καλός νοικοκύρης ανοίγει την πόρτα με τον κώλο». Από την εικόνα του ατόμου που είναι φορτωμένο με διάφορα ψώνια και σπρώχνει την πόρτα με τον κώλο του για να την ανοίξει·

- *όσα ξέρει ο νοικοκύρης, δεν τα ξέρει ο κόσμος όλος*, βλ. φρ. *όσα ξέρει ο νοικοκύρης, δεν τα ξέρει ο μουσαφίρης*·

- *όσα ξέρει ο νοικοκύρης, δεν τα ξέρει ο μουσαφίρης*, μόνο αυτός που ασχολείται σοβαρά με ένα πρόβλημα, με ένα ζήτημα ξέρει και τις πραγματικές δυσκολίες του, κατέχει τα μυστικά του·

- *πεταμένο μου παιδί, νοικοκύρης του σπιτιού*, βλ. λ. *παιδί*·

- *τον έκανε νοικοκύρη, α.* τον βοήθησε να πετύχει, να κάνει περιουσία: «με τα λεφτά που του 'δωσε ο φίλος του να συνεχίσει τη δουλειά του, τον έκανε νοικοκύρη, γιατί την έφερε σε πέρας και πρόκοψε». **β.** (ειρωνικά) του δημιούργησε μεγάλο πρόβλημα, ιδίως οικονομικό: «του δανείστηκε ένα μεγάλο ποσό και τον έκανε νοικοκύρη, γιατί την κοπάνησε στο εξωτερικό»·

- φωνάζει ο κλέφτης να φοβηθεί ο νοικοκύρης, βλ. λ. [κλέφτης](#).

Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας